

סיפור חייהם של משה ואברהם פינטו

בג'ונגל האמזונס

(1879-1893)

כפי שסופר על ידי אברהם פינטו

תורגם מצרפתית על ידי מארי אביגד

סיפור חייהם של משה ואברהם פינטו בג'ונגל האמזונס

(1879-1893)

חיברתי את זיכרונותי אלה על פי בקשתם של אחייני היקרים* [ז'ק, אברהם, אליאס ומומו], בניו של משה אחי האהוב, ושל משפחתי. יש בהם תיאור קורות חיי, מנעורי ועד גיל השיבה אשר אליו זכיתי להגיע הודות לרצון א-לוהים. חיבור זה של זיכרונותי הסב לי עונג, אולם אני מבקש שכתובים אלה יישארו בחיק משפחתנו בלבד. ראשית, חלה עלי החובה להודות לא-לוהים הכל יכול אשר הצילני מסכנות רבות והעניק לי את האמצעים הגשמיים הנחוצים לחיים נוחים ושקטים. אני מודה לגיסתני היקרה אלגרנה ולאחייני ;, בניו של אחי הבלתי נשכח והאהוב מאוד, אשר הרעיפו עלי חיבה כה גדולה וחסדים כה רבים. הם נהגו כלפי בנדיבות הדומה אך ורק לנדיבות בן טוב לאביו. אני מודה להם מקרב לב, יברך אותם א-לוהים ויעניק להם את כל האושר אשר יחפצו בו.

נולדתי בטנג'יר ב-27 בדצמבר 1862. הורי היו אנשים פשוטים ואוהבים. אבי היה חייט צנוע אשר עמל קשה מאוד כדי לפרנס את משפחתו מרובת הילדים. למרות מעמדו הצנוע, הודות לטוב לבו וישרו, הוא זכה לחברותם ואף לחיבתם של פרנסי העיר.

אני זוכר היטב את היום שבו, בהיותי בן שש נכנסתי, לבית הספר "כל ישראל חברים" ("אליאנס") כדי ללמוד אלף-בית. הייתי תלמיד שקדן וחרוץ, לכן אוכל לומר - ללא צניעות יתר - שבגיל תשע או עשר, הייתי תלמיד מצטיין ואהוב על כל המורים, דבר אשר עודד אותי ללמוד ברצינות רבה עוד יותר. באותם ימים לא היו הלימודים כה מעמיקים כפי שהם בימינו, אך למדנו את כל הדרוש לחיינו בעתיד. הייתי בין התלמידים הטובים ביותר בעברית ובגיל שתים עשרה או שלוש עשרה הייתה לי הזכות להפוך לתלמידו של הרב הצדיק והנערץ משה טולדנו, ינוח על משכבו בשלום. בהיותי בן שלוש עשרה, אדון משה חיים נהון, מורי לאנגלית, גייס אותי כעוזר או "טיצ'ר", כדי שאלמד בכיתה של שלושים או ארבעים בנים ואעניק להם בסיס במתמטיקה, בספרדית וכו'. קיבלתי משכורת של שני דורוס* [דורו: מטבע ספרדי השווה 5 פזטות]. לחודש. כך לימדתי במשך שנתיים או שלוש.

באופן זה התנהלו חיי הפשוטים והצנועים עד גיל שש עשרה, כאשר התחיל המסע הגדול שלי לעבר דרום אמריקה.

ברצוני להצהיר בהן צדקי, שאף על פי שכמה מהסיפורים אשר אתם עומדים לקרוא בזיכרונותי אלה ייראו לכם מוגזמים, כולם אמתיים ונכונים לגמרי.

בשנת 1864, דודי אברהם צרפתי, אחיה של אמי, הפליג לברזיל על אניית מפרשים שהגיעה לפארה* [פארה (Pará) נמצאת בשפך הנהר אמזונס, בברזיל]. (Pará) אחרי שלושה או ארבעה חודשי הפלגה. שנתיים לאחר מכן, הצטרף אליו אחיו אליאס. שניהם עבדו בפארה במשך שנים עשרה שנים והתפרנסו למחייתם תוך כדי עמידה בניסיונות קשים. הם הצליחו לצבור חסכון זעיר של כשלושת אלפים דורוס כל אחד וחזרו לטנג'יר ב-1877. עד חזרתם לטנג'יר הם היו רווקים, אך התחתנו עם שובם. בעקבות עסקים כושלים כילו את כל ממונם תוך שנתיים, ולכן החליטו לשוב לפארה. שם הם הכירו אנשים רבים וצברו ניסיון בענפי המסחר שאפשר היה לעסוק בהם באזורים אלה. ראשון נסע לפארה דודי האהוב אליאס, יחד עם אשתו. בתקופה זו, משה אחי האהוב שהיה בן שמונה עשרה, עבד במשרדים של האדונים בן אסייג והרוויח בקושי ארבעה עד חמישה דורוס לחודש. לכן אחי החליט שייסע יחד עם אליאס ואשתו. למרות גילו הצעיר, הורי הסכימו בשמחה, מכיון שאליאס היה אדם טוב לב וחם והם היו סמוכים בטוחים שהוא יתייחס אל משה כאל בנו.

ב-1 בינואר 1879, הם עלו על אניית קיטור קטנה בשם "ג'יימס היינס" (James Haynes) והגיעו די מהר לליסבון. לצערו של דודי אליאס לא היה לו מספיק כסף כדי לשלם את שלושת כרטיסי ההפלגה עד פֶאָרָה, שמחירם עמד על לפחות חמישים לירות*^J מדובר בלירות סטרלינג (£), המטבע הבריטי, וכך בהמשך כשיזכרו לירות]. מליסבון הוא כתב לשותפיו לשעבר, ב. ור. דה אנדרדה וקונה (B. R. de Andrada y Cunha), אשר איתם ניהלו הוא ודודי אברהם את כל עסקיהם ביושר ובכבוד, וביקשם שישלחו את הכסף הדרוש לנסיעה. בתקופה זו התקשורת הייתה כל כך מסובכת ותנועת האניות היתה כל כך דלילה, שהם נאלצו לחכות כמעט שלושה חודשים עד שקיבלו את הסכום שביקשו. במשך כל זמן ההמתנה הם חיו בעוני גדול והתקיימו מהלוואות שלקחו ממשה בן שימול.

סוף סוף הגיע הכסף, ואחרי שהחזירו את כל חובותיהם, עלו על ספינה לכיוון פֶאָרָה. במשך שהותם בליסבון, החל אחי משה לסבול מפיסטולה, אושפז בבית החולים סן לואיס, נותח ואף הספיק להחלים לגמרי לפני ההפלגה.

דודי האחר אברהם, אשר נישא למקנין*^J מדובר בהוריה של אסתר צרפתי, שנישאה לשמואל פינטו, אחיהם הקטן של משה ואברהם. (Maknin), אחותה של "חולה" אבנצור (HOLA ABENSUR), היה אב לילד בן שנה ששמו היה משה חיים. דודי נשאר בטנג'יר, אולם משכלו מקורותיו הכספיים החליט שגם הוא ומשפחתו יעזבו לפֶאָרָה כדי לעבוד שם ולהרוויח את לחמם.

הייתי אז בן שש עשרה וביקשתי מדודי אברהם לקחתני איתם. הוא והורי היקרים הסכימו לבקשתי. ב-16 במאי, באחד מימי שישי שבאותה שנת 1879 שבה נסע אחי משה, עלינו על אניית קיטור בשם "סינתיה" (Cynthia) והפלגנו לליסבון. זאת הייתה אניית משא קטנה במשקל מאתיים טונות בערך, אשר הובילה בהמות. לא היו לנו תאי שינה והתמקמנו על הסיפון העליון, לצד הבהמות, על מזרון שהבאנו אתנו. כך עברנו שני לילות עד שהגענו לליסבון.

יקשה עלי לתאר את רגעי הפרדה מהורי האהובים בנמל. כמה גדולה היתה אמונתם בהשגחה העליונה אשר הגנה עלינו תמיד, וכמה בטחו בטוב לבם של דודינו בעת שקבלו את ההחלטה לאפשר לשני ילדיהם לצאת לדרך! אחי ואני היינו צעירים מאד ונפרדנו מהם כדי לנסוע לארץ כה רחוקה, שאינה מוכרת לנו ואשר לא היינו קשורים אליה בקשר מסורתי כלשהו! הורי הסכימו לכך אך ורק כיון שקיוו ששם נוכל לבנות לעצמנו עתיד טוב יותר. הרי בטנג'יר לעולם לא היינו יכולים להצליח לבסס לנו מעמד ראוי כיון ששררו בה עוני ודלות. בנוסף, אבי היה אדם בעל אופי נמרץ וחזק אשר ידע לשלוט ברגשותיו.

בגלל המחסור בכסף לא יכולתי לקחת איתי מספיק בגדים לנסיעה כל כך ארוכה. היו לי רק שני מעילים קצרים, שני זוגות מכנסיים חומים מקנבאס וסנדלים. כל חפצי הוכנסו למזוודה קטנה שקניתי בשני ריאלים*^J ריאל (Real) = רבע פזטה]. בטנג'יר, בחנות עלובה. זה כל מה שהיה ברשותי בנוסף לארבעה ריאלים שהיו בכיסי. לדאבוני, בעת שעלינו על האנייה נפלה המזוודה למים וכל תכולתה נרטבה.

הגענו לליסבון ביום ראשון ה-18 במאי, שם חיכה לנו דודי יעקב צרפתי*^J מדובר באחיה הבכור של אסתר פינטו, אביהם של אברהם ואבלין צרפתי.], אחד מאחיו של דודי אברהם. הוא גר לסירוגין בליסבון ובספרד, בה מכר מוצרי סדקית בשווקים. הלכנו ישירות לרחוב סן פבלו 90, לביתו של אדון משה בן שימול. שכרנו שם שני חדרים קטנים בקומה החמישית, וחייכנו שיגיע מפֶאָרָה הכסף שביקש דודי אליאס משני שותפיו, כפי שסיפרתי קודם. כך חיינו במשך יותר מחודשיים. נאלצתי למכור את אחת משתי החליפות שהבאתי לאדם בשם חיים כהן, אשר היה מטיטואן (Tetuán) ונסע אתנו לפֶאָרָה. קיבלתי עבורה שני דורוס. בסופו של דבר הגיע הכסף מפֶאָרָה ועלינו על ספינה בשם "לֶנְפֶאָרְאֵן" (Lanfrank), אניית סחר ישנה שמשקלה היה חמש מאות טונות ולא היו בה תנאי נוחות כלשהם, אוניית משא פשוטה.

דודי אברהם ואשתו רכשו כרטיסים למחלקה השלישית עם אישור לשהות במחלקה הראשונה כדי לטפל בילדם. אני סעדתי עם צוות המשרתים אחרי שנוסעי המחלקה הראשונה סיימו את ארוחתם. כך, תודה לא-ל, אחרי שכל כך סבלתי ממחסור בליסבון, אכלתי בספינה זו לשובע.

הפלגנו במשך יותר מעשרים יום מליסבון עד נמל פֶּאָרָה, דמיינו לעצמכם כמה היינו מאושרים כשהגענו סוף סוף ליעדנו, אחרי מסע כל כך ארוך במרחבי האוקיאנוסים! ירדנו מהאניית הקיטור ומבלי להשתהות יצאנו לדרך לכיוון ביתם של דודי אליאס, אשתו ואחי משה. כמה שמחנו להיפגש מחדש!

הם סיפרו לנו שמשה סבל מהתקף של קדחת צהובה שגרם לו לפלוט קיא שחור. חייו היו בסכנה עד כדי כך שהרופאים איבדו כל תקווה להצילו. עם זאת, בעזרת ההשגחה העליונה, הוא הבריא וכשהגעתי מצאתיו בריא ושלם. בפֶּאָרָה היתה אז מגיפה חמורה של קדחת צהובה, אסון אמיתי שפגע בעיקר בזרים שהגיעו לראשונה לאזורים אלה. תודה לאל בימינו אלה חולי זה אינו קיים שם יותר.

בהיותי צעיר וחסר ידע כמעט נפגתי גם אני באותה מגיפה כאשר ביום השני להגעתנו, מבלי להיזהר, אכלתי פרי שקניתי בחנות קרובה לביתנו. קוראים לפרי זה "מנגו" והוא היווה ממש רעל עבור הזרים. באותו יום נתקפתי בחום גבוה. אחי המסכן ודודי היקרים כמעט יצאו מדעתם כששמעו מה עשיתי. הם נתנו לי משלשל חזק, שמן קיק, ותודה לא-ל חום גופי ירד. תוך ימים ספורים הבראתי לגמרי.

לאחי האהוב היו יותר בגדים מאשר לי, והוא נתן לי את אחת החליפות שלו, כך שהייתי לבוש טוב יותר. דודי אברהם ואליאס כבר חיו בעבר בברזיל. הם עבדו כל אחד בנפרד בשני אזורים אמזוניה שהיו מרוחקים מאוד אחד מהשני ולכן כמעט לא נפגשו במשך אחת עשרה או שתיים עשרה השנים שחיו שם. כשחזרו לפֶּאָרָה החליטו ליצור שותפות והקימו חברה בשם "האחים צרפתי" (Sarfati Irmaos). נשארנו בפֶּאָרָה במשך יותר מחודש, פרק זמן שהיה דרוש כדי לקנות סחורה בשווי של כמאתיים לירות, סכום שהלוו להם שותפיהם לשעבר.

הם בחרו להשתקע בכפר קטן בשם "טֶפֶּה" (Teffé), אשר היה רחוק מאוד מפֶּאָרָה, מרחק של כאלף וחמש מאות מיילים במעלה נהר האמזונס. לאחר מכן עלינו עם הסחורה על אניית קיטור קטנה בשם "אוגוסטו" (Augusto). ערב יציאתנו מפֶּאָרָה, כאשר היינו כבר על הסיפון, ממש לפני ההפלגה, נשמעה אזעקה: אניית הקיטור החלה לשקוע. ססתום אחד של המנוע הושאר פתוח והמנוע כמעט התמלא במים. הצוות הזעיק עזרה ולמזלו הצליחו לרוקן את המים. תודה לא-ל, הסחורה שלנו אשר הייתה במקום אחר בבטן האנייה לא נרטבה.

הפלגנו כעשרים וחמישה יום מפֶּאָרָה לטֶפֶּה, ועצרנו בתחנות ביניים בכמה כפרים כגון "סֶנְטֶרֶן", "אובידוס", "קואַרִי" (Santaren, Ovidus, Coary) ועוד, כדי לפרוק חלק מהסחורה במקומות האלה.

אני זוכר לטובה את היום שבילינו בנמל קואַרִי הנמצא בתוך אגם, כי שם הצלחנו בדרך לא דרך להשיג חבל וקרסים. באגם זה היו דגים רבים, וללא מאמץ ועל אף חוסר נסיונו, משה ואני דגנו שישה עשר דגי טַמְבַּקְוִי (Tambaqui) במשקל עשרה או שנים עשרה קילו כל אחד. דגים אלה דומים מאוד ללוקוס של אזורנו, מבחינת צורתם ומבחינת מירקם הבשר שלהם. משכנו את החבלים בחזקה עד לפציעת הידיים. את כל הדגים שדגנו נתנו לטבח האנייה, ואני מבטיחכם שלא טעמנו ולו אחד מהם, מכיון שהפלגנו במחלקה השלישית בעוד שהטבח בישל את כל הדגים לנוסעי המחלקה הראשונה בלבד...

על סיפון האנייה פגשנו אדם נחמד מאוד ששמו היה אברהם אליעזר, שכבר השתקע בטֶפֶּה, מקום מושבו המיועד. הוא העניק לנו מידע רב אודות המקום אליו היו מיועדות פנינו. סוף סוף הגענו לנמל טֶפֶּה המאוד ציורי. הכפר נמצא במפרץ רחב ידיים, כרוחבו של המרחק בין טנגייר לבין טֶרֶיפָה (Tarifa). הוא מנה חמישה עשר עד עשרים צריפים בעלי גגות קש. לארבעה-חמישה בתים היו גגות רעפים והם נראו כארמונות ביחס לצריפים הדלים שלידם. אוכלוסיית הכפר מנתה כמאתיים וחמישים אינדיאנים בני תערובת וכן מספר אנשים בני תרבות. בין האחרונים – אנשי הקהילה היהודית שהתיישבה שם, וביניהם משפחתו של שלמה (Selomó) לוי, בן דודה של מאמה חנה יליד גיברלטר, אשתו דוניה טומסיה (Doña Tomasia) ובנם יויו (Yuyu). נמצאו שם גם ליאון ברשילון ואשתו, בנוסף לחברנו אברהם אליעזר שהגיע יחד איתנו באניה. פרקו את הסחורה שלנו מאניית הקיטור, אולם מכיון שלא היה לנו בית, הורידו אותה אל החוף והשאירו אותה חשופה לפגעי מזג

האוויר. דוֹדֵי הזדרזו והלכו אל ביתו של שלמה לוי, שהיה אדם מכובד מאוד, טוב לב ומרשים, והוא חיפש עבורנו מקום מגורים. בלילה זה נשארתי ליד הסחורה שלנו על מנת להשגיח עליה, עד שהתאפשר לנו לאכסן אותה ביום המחרת. בזמן שהמתנו עד שביתנו יהיה מוכן הוזמנו לסעוד אצל שלמה לוי, אשר קיבל את פנינו בלבביות רבה והקל עלינו בכל הקשור להשתקעותנו במקום.

טֶפָה היה כפר קטן שתושביו התפרנסו מדיג ומקטיף אגוזי הקוקוס שצמחו בשפע ביער שהשתרע סביב האגם. בני הכפר היו שוחרי שלום וחינו איתם תמיד באחוזה ובהרמוניה. המסחר שלנו שם התבסס על כך שמכרנו סחורה בתמורה לגומי אלסטי, אגוזי קוקוס, קיסוסית, דג מלוח, וניל ושמיים שהופקו מעצי האזור ושמשו כתרופות יעילות מאוד כנגד מחלות מסוימות. מוצרים אלה שלחנו לשותפים שלנו אשר נמצאו בִּפְאָרָה כדי שימכרו אותם עבורנו. כך חיינו שם, בשלווה ובשלום, וללא כל תקלה. בנוסף, עלות כוח האדם הייתה מאוד נמוכה.

כמה ימים לאחר שדוֹדֵי התיישבו שם הם קנו סירה ובנו לה גגון שהיה עשוי מסכך דקלים. הם שכרו חותרים אינדיאנים, העלו סחורות מכל מיני סוגים בשווי של כחמישים לירות ושלחו את אחי משה "לעסוק בסחר" לאורך הנהרות. "לעסוק בסחר" משמעו היה להפליג בסירה על אחד הנהרות או אחד האגמים, לסחור עם כל בעלי הצריפים שניצבו על גדותיהם ולקנות מהם את מוצריהם תמורת הסחורות שהובלו בסירה. אחי שם את מבטחו בידי ההשגחה ויצא להרפתקה זו ללא כל ניסיון וכשעדיין לא הורגל לסוג זה של עבודה. הוא נעדר מטֶפָה במשך חמישה עשר-עשרים יום. בזמן זה עשה כמה עסקאות קטנות ובכך השביע את רצונם של דוֹדֵי. הוא המשיך בנסיעות אלה במשך כמה חודשים, ולאט לאט רכש ניסיון והצליח להגדיל את הרווחים מפעם לפעם.

כמה שבועות לאחר מכן הגיע תורי לצאת בעקבות אחי: סירה נוספת, ועוד כמה מסעות קצרים... בתום שישה חודשי שהייה בִּטְפָה, ואחרי שרכשנו ניסיון במהלך המסעות הקצרים, החליטו דוֹדֵי לשלוח אותנו רחוק יותר, על סירה גדולה יותר ועם סחורה בכמות רבה יותר. אחי משה הפליג אל נהר הִ'אָוֶאָרִי (Javari), כעשרה עד שנים עשר ימי הפלגה הרחק מטֶפָה. הוא הפליג על אניית קיטור קטנה אשר גררה את הסירה שלו שהייתה מלאה בסחורה וכשהותרה והוחזרה לו בעת ההגעה ליעד.

אחי משה הפליג במעלה הִ'אָוֶאָרִי במהלך ששת החודשים של תקופת איסוף הגומי, שהיה המוצר היחיד שאפשר היה למצוא לאורך נהר זה. כאשר הסחורה אזלה, הוא ביקש מוצרים חדשים מטֶפָה ושלח באותו זמן את הגומי שקנה. בתום תקופת האיסוף, חזר בחתירת משוטים מהִ'אָוֶאָרִי לִטְפָה ותוך כדי כך ניצל את ההזדמנויות שניקרו בדרכו לעשות עסקאות עם המקומיים שגרו על גדות האמזונס. בדרך כלל, המסע הזה מהִ'אָוֶאָרִי עד טֶפָה ארך עשרים עד שלושים יום.

באשר לי, דוֹדֵי נתנו לי סירה אחרת וסחורה אחרת ושלחו אותי נגרר על ידי אניית קיטור שונה, באותם תנאים שהיו לאחי, אך ליעד אחר. היעד שנבחר עבורי היה האמזוניה העליונה, על הגבול בין ברזיל ובין פרו, במקום שנקרא בשם "טַבִּינְגָה" (Tabatinga). לאחר שהגעתי לשם סידרתי את הסחורות בסירה והפלגתי במורד האמזונס. עשיתי עסקאות קטנות עם כל האינדיאנים שהתגוררו בצריפים לאורך גדות הנהר עד שהגעתי חזרה לִטְפָה. המסע שלי נמשך כמעט חודשיים וחזרתי עליו פעמיים או שלוש עד תחילת שנת 1880, עת הסתיימה תקופת איסוף הגומי של אותה שנה.

אחרי שאחי ואני נאלצנו להיפרד אחד מהשני במשך שישה עד שבעה חודשים, נפגשנו מחדש בשמחה רבה מאוד בִּטְפָה. התמודדנו עם קשיים וסכנות רבים, הן ביערות העבותים והבלתי חדירים שבהם היו חיות טרף רבות, והן על הנהרות הגועשים. תודה לא-ל, למרות חוסר ניסיונו באורח חיים כזה ולמרות כל הסכנות שארבו לנו, הצלחנו בעסקים שעשינו, ודוֹדֵי היו מאוד מרוצים מכך.

בין פברואר לאפריל 1880 נחנו בִּטְפָה וניצלנו את הזמן על מנת לאטום ולצבוע מחדש את הסירות כדי שנוכל לחזור לעבודתנו לקראת תקופת איסוף הגומי הבאה, שהיתה אמורה להימשך ממאי ועד דצמבר. מכיון שרכשנו ניסיון, התחלנו לפתח עסקים גדולים יותר ויצאנו לדרך אל נהרות רחוקים יותר על מנת לעסוק בסחר הגומי. אחי קשר את הסירה שלו שהייתה מלאה בסחורה לאנייה שהפליגה אל הנהר הִ'וֶאָוֶאָה (Jurua), שהיה במרחק של כחודש הפלגה. כשהגיע לנהר זה, החזירו לו את הסירה ואת הסחורות שעליה. הוא שט במעלה ובמורד הנהר במשך שישה עד שבעה חודשים ועשה עסקים עם האנשים שגרו לאורכו. אני הפלגתי אל נהר אחר בשם הִ'אָוֶאָרִי, ועשיתי כמוהו. במשך כל התקופה

הזאת, לא התראינו עד שנפגשנו מחדש בטֶפָה, אחרי סיום תקופת איסוף הגומי.

לצורך המסעות האלה, דודינו העניקו לנו, כשותפים, סחורה בשווי של כמה מאות לירות ואנחנו העברנו להם את מחצית הרווחים שהשגנו.

איני יכול לתאר את שמחתנו כאשר סוף סוף, בפעם הראשונה, שלחנו כסף להורינו בטנג'יר. הסכום ששלחנו היה כארבע לירות, ולאחר מכן, בכל חג שלחנו שלוש עד ארבע לירות לאבינו ולאמנו. מאוחר יותר, באמצעות דודינו, הסדרנו רנטה חודשית קבועה בת שתי לירות עבור אמנו ורנטה חודשית בת חמש לירות עבור אבינו.

מדי שלושה עד ארבעה חודשים קיבלנו מהם מכתבים, וכתבנו להם מהארצות הרחוקות שבהן חיינו. תארו לעצמכם את האושר הגדול שחשנו, הם וגם אנחנו, בעת שמכתבים אלה נקראו.

במהלך המסעות, התמודדנו עם קשיים וסכנות רבים, הן ביערות והן על הנהרות. אספר על כמה מהם בהמשך סיפור זה.

ההתרחקות שלנו ממקורותינו לא שימשה לנו אמתלא לשכוח את דת אבותינו. כאשר עזבנו את טנג'יר, כל אחד מאיתנו לקח איתו את מחזור יום הכיפורים כדי לציין את היום הזה באופן המכובד והמתאים. כשעזבנו את טֶפָה ליעד כל שהוא, רשמנו מבעוד מועד את תאריך היום הקדוש הזה כדי שנוכל לחגוג אותו בכל מקום שנימצא בו. מספר פעמים, בעת שכל אחד מאתנו הפליג בסירתו על הז'ורואַה ולמרות המרחק של כמה חודשי הפלגה שהפריד בינינו, התכתבנו והתארגנו מבעוד מועד כדי להיפגש יומיים או שלושה לפני יום הכיפורים ולציין אותו ביחד. ביחד עם החותרים שלנו בנינו בקתה קטנה במקום מבודד במעבה היער ובה חגגנו את הלילה ואת היום של יום הכיפורים. הדלקנו מדורות והחותרים ליבו אותן, על מנת להרחיק את חיות הטרף ואת הנחשים. הגברים האלה השגחו עלינו. כל אחד היה חמוש ברובה "ווינצ'סטר" והיה דרוך ומוכן לירות בכל חיה שתנסה להתקרב אלינו. שתי הסירות היו קשורות לגדת הנהר. פעם אחת, בערב יום הכיפורים, הרגו הפועלים שלנו יגואר סמוך לבקתה שלנו. זה לא הפריע לנו להמשיך להתפלל!

בטנג'יר היה לי חבר ילדות, בנו של הרב יהושע טולדנו, שהיה אדם טוב לב עד מאוד, ואביה של ז'ימול טולדנו שהייתה נשואה ליעקב נהון. כשעזבתי את טנג'יר הנער הזה שהיה בגילי, ואחיה של גימול טולדנו, ביקש לנסוע איתי לברזיל, אך אביו לא הסכים לכך. לפני עזיבתי קרא לי אביו וביקש ממני לא לעודד את בנו לנסוע. הבטחתי לו שאעשה כדברו, ואכן בנו לא נסע איתי. שנה לאחר מכן, ב-1880, כאשר הייתי על נהר ז'אָנְאָרְי, ראיתי נער זה על אנייה מתקרבת והוא הצטרף אל הסירה שלי. כמה שמחתי שחבר יקר כל כך היה לצדי, על נהר רחוק כל כך! שמו של הנער היה מימון טולדנו. בברזיל קראו לו מאוריצי. הוא נשאר איתי במשך שנתיים והתעצבתי מאוד כשהוא חלה ונאלץ לנסוע בחזרה לטֶפָה, שם נפטר.

במהלך החודש הראשון לאחר הגעתו של מימון אל הז'אָנְאָרְי, בערב יום הכיפורים, פנינו אל בקתה שעמדה נטושה על גדת הנהר, הדלקנו נר קטן והתחלנו להתפלל. פתאום, באמצע תפילותינו, שמענו את צעקותיהם של העובדים שביקשו מאתנו לסגור את דלת הבקתה, וירי של מספר יריות. בסופו של דבר הם קראו לנו לפתוח את הדלת, ומצאנו על פתח הדלת יגואר ענקי שהם הרגו בזה הרגע.

בתום תקופת איסוף הגומי לאורך הז'אָנְאָרְי חזרתי לטֶפָה. תקופה זו ארכה בדרך כלל מחודש יולי עד חודש ינואר. נהר הז'אָנְאָרְי * [מעשה הז'אָנְאָרְי (Javari) מפריד בין פרו ובין ברזיל, הז'ורואַ (Jurua) הוא זה שמתפצל לשלוש זרועות וביניהן הטראואקה]. זורם לאורך הגבול עם פרו. הגדה השמאלית שייכת לפרו והגדה הימנית שייכת לברזיל. הוא אינו רחב, כ-250 מטרים בלבד, אך הוא עמוק מאוד ואורכו מגיע לכ-800 מיילים. הוא מתפצל לשלוש זרועות: הטָרְאָוּאָקָה (Tarahuaca), האַנְבִּירָה (Envira) והז'אָנְאָרְי. כמוכן. נהרות אלה אינם עמוקים במיוחד אך הם ארוכים מאוד. האַנְבִּירָה חוצה חלק מפרו ומאקוודור ועובר בפרו בנקודה ששמה נצרת.

ירדתי מסירתי וראיתי אנייה קטנה מתקרבת. היא באה מפָאָה והפליגה לכיוון איקיטוס (Iquitos),

תוך כדי עצירה בתחנות ביניים רבות לאורך מסלול זה. הייתי עייף מהמסע שארך שישה או שבעה חודשים, לכן רציתי לנוח במשך כמה ימים באיקיטוס, כפר פרואני שנמצא במרחק כחמישה ימי הפלגה מאתר העגינה שלנו על הַז'אָנְאָרְי. השארתי את סירתי בנצרת והמשכתי את המסע לכיוון איקיטוס כ"תייר".

יום אחרי שיצאנו מהז'אָנְאָרְי הגענו למקום בשם טַבָּאֲטִינְגָה (Tabatinga), מצודה ברזילאית הגובלת בפרו. היא עמדה על גדת האמזונס והוצבו בה ארבעה חיילים ומפקד אחד, וגם שני תותחים עתיקים מאוד. האנייה הייתה חייבת לעגון שם ולבקש אישור על מנת להמשיך בהפלגה לכיוון פרו. היינו אמורים לישון שם לילה אחד ולצאת לדרכנו למחרת בבוקר. החלטתי לרדת מהאנייה לטיול קצר בכפר שכלל בסך הכול בקתה אחת עבור המפקד, בקתה אחרת עבור החיילים ועוד בקתה אחת שבתוכה, להפתעתי הרבה, מצאתי את חיים נהון מטטואן, זה שמכרתי לו את חליפת הקנבוס שלי, לפני שנה בליסבון.

המפגש במקום רחוק כל כך משאר העולם היה הפתעה לא קטנה עבור שנינו! חיים השתקע שם, הייתה לו חנות קטנה והוא עסק בסחר עם הדייגים והקאוצ'ירוס*J הקאוצ'ירו אוסף את הצמג מעץ בשם קסטילולה אלסטיקה (Castilloa Elastica), המצוי יותר באזור זה של האמזוניה, לרוב אחרי כריתת העץ. הסרינגוארו (Seringuero) אוסף באמצעות חתך בבול העץ ולא באמצעות כריתה, את הצמג של הוהוא ברזילינסיס (Hevea Brasiliensis). צמג זה איכותי יותר.

[הפועלים שאספו את הגומי] שעברו באזורים המרוחקים האלה. הוא כיבד אותי בקופסת סרדינים ובכמה כפות קמח מניוק והתעקש על כך שאלון באותו לילה אצלו מכיון שהאנייה הייתה אמורה לצאת להפלגה רק בבוקר למחרת. התמקמתי בערסל וכפי שאתם עומדים להיווכח, ישנתי שם שינה "ערבה". לחיים היתה כילה אך לי לא. ישנתי עמוק מאוד. בבוקר, ניסיתי לחלץ את רגלי מהערסל, אך לא הצלחתי לעשות זאת: אחת מהן הייתה דבוקה אל הערסל באמצעות מין דבק, וניתן לאמר שזה מה שהציל את חיי. המקום היה חשוך והרגשתי חלש מאוד, קראתי לחיים ובקשתי שיפתח את הדלת על מנת שאוכל לראות מה קורה. כשהואר מעט ראיתי שלולית דם על הריצפה ושאת מרגלי מכוסה דם: עטלף מצץ את דמי במשך כל הלילה בלי שחשתי בכאב. כשהוא סיים ושבע המשיך הדם לזוב מהפצע הפתוח ואני מניח שהזזתי את רגלי. הנקב שעשה העטלף ברגלי נדבק אל הערסל אשר שימש כאטם וכך פסק הדימום.

מטַבָּאֲטִינְגָה הפלגנו אל כפר קטן בשם לורֶטוֹ (Loreto) שבו התמקם הקונסול הכללי של ברזיל בשטח פרו. המשכנו במסענו ועצרנו בכמה תחנות ביניים כגון פֶּבַאס (Pebas), מנאי (Manai), ועוד... עד שהגענו לאיקיטוס. פעמים רבות עשיתי מסע זה בסירה, מאיקיטוס ועד מַנְאֹס (Manaos) ופָאָרְהָ, דרך כמה נקודות באמזוניה העליונה ובאמזוניה התחתונה, ואף דרך טַפָּה. אפשר לקרוא את הסיפור המספר על מסע זה בפרטי פרטים בספר "הזינגדה" (La Jangada) מאת ז'ול וורן.

בשנות ה-1880 היה איקיטוס כפר קטן שמנה בערך מאה תושבים, ובו כמה צריפים בעלי גגות קש ושניים או

שלושה בתים קטנים עם גגות רעפים. אני יכול להצהיר שבעזרת ה', מסע זה לאיקיטוס שאליו יצאתי במטרה לנוח בלבד, היה זה שהכריע את גורלנו. מכיון שאיקיטוס היה אומנם כפר עני מאוד, אך הוא היה ממוקם מול שפכם של ארבעה נהרות שהיו עשירים מאוד במוצרים מכמה סוגים וביניהם הגומי ובעוד משאבים שקשה לי למנות.

המקום הקטן הזה מצא חן בעיני עד מאוד. תושביו היו אנשים שוחרי שלום ודיברו ספרדית ביום יום, דבר ששימח אותי מאוד. הייתה לי הרגשה שאני אצל קרובי משפחה. נשארנו שם במשך שמונה ימים. התושבים המקומיים פינקו אותנו והעניקו לנו מתנות רבות, ונהנינו מאוד משהייתנו. על אותה אנייה חזרתי לסירתי והמשכתי בהפלגתי חזרה לטַפָּה. לשמחתי פגשתי שם מחדש את אחי. סיפרתי לו על המסע לאיקיטוס, תיארתי לו מה ראיתי בנמל זה ואמרתי לו שנדמה לי שלטובת הבטחת עתידנו יהיה טוב מאוד להתמקם שם.

אולם היה מוקדם כדי להגשים את הרעיון. נפח העסקים שלנו היה צנוע ועדיין היינו שותפים לדודינו. לכן המשכנו באותם תנאים עד שנת 1882. בתקופה זו הרווחנו כ-600 לירות. החלטנו לסיים את

השותפות עם דודינו ונתנו להם מחצית הסכום. אחי יצא לדרך אל פֶּאָרָה כאשר הוא נושא את הוננו הקטן בן 300 הלירות והמלצה לחברת האם שבפֶּאָרָה. הוא קנה שם סחורה בעלות של 800 לירות בעזרת 300 הלירות שצברנו, ובסכום נוסף של 500 לירות שניתן לו באשראי. מרגע זה הפכנו לעצמאים ועבדנו לרווחתנו בלבד.

לעונג לי לידע אתכם כי שמרתי כאן במשרדים שלנו מסמכים הכתובים בכתב ידו של משה יקירי: החשבונית הראשונה שרשמו עבורנו דודינו ב-1879 על סכום של כ-50 לירות, וגם את המאזן של שיתוף הפעולה בינינו שבו מופיעים הרווחים אשר הפקנו יחד במשך שנתיים-שלוש אלה. הראיתי אותם למומו לפני מספר ימים.

עם הסחורה הובלנו את הסחורה שקנינו בפֶּאָרָה לכפר קטן מאוד בשם "קאיסארה" (Caisara), במרחק שישים עד שבעים מיילים מטֶּפָּה. התמקמנו בכפר, שכרנו בו בקתה ופתחנו את העסק שלנו. מכאן, במשך עונת איסוף הגומי, כל אחד מאיתנו הפליג על נהר אחר, לכל התקופה. חילקנו בינינו את הסחורה, סגרנו את החנות בקאיסארה עד שחזרנו לשם אחרי שישה עד שבעה חודשים. אחי היקר שט בדרך כלל אל הזירואָה ואני שטתי אל הֶזֵ'אָנָרִי, שהיו במרחק של אלף מיילים אחד מהשני. מאוחר יותר עבדנו שנינו על הזירואָה מכיון שהֶזֵ'אָנָרִי היה פחות עשיר, וכל אחד מאיתנו היה על הסירה שלו. נפגשנו פעם אחת בלבד בשל המרחקים העצומים.

כך המשכנו עד 1888. או אז הצלחתי לשכנע את אחי שנתמקם באיקיטוס. בתקופה הזאת הלכו עסקינו והתרחבו והשותפים שלנו היו מאוד מרוצים מאיתנו. אחי החליט לצאת לפֶּאָרָה על מנת לקנות סחורה בסכום של ארבעים קונטוס* [קונטו אחד = מיליון ריאלס ברזילאים]. (כלומר ארבעת אלפים לירות בערך). הוא הוביל אותה לאיקיטוס, שבה עדיין לא היה מכס, בכוונה שנתקע בה. בכך סיים את ההפלגות וייסדנו את העסקים שלנו בפרו.

באשר לי, המשכתי לעבוד בסירה שלי על הזירואָה עד 1893, שהייתה השנה האחרונה לפרק החיים הכל כך מסוכן הזה. תקופה זו הסתיימה בטביעה של אניית הקיטור "פריזידנטה דה פֶּאָרָה" (Presidente de Pará), שבה איבדתי את כל רכושי, את הסחורה ואת הגומי אשר לא היו מבוטחים, כמו גם תכשיטים שהיה בכוונתי למכור, כסף, ספרים, ואפילו הנעלים שנעלתי. מכיון שהאנייה טבעה קרוב לחוף, קפצו כל הנוסעים למים ושחו לגדת הנהר. נשארתי לבד על הסיפון כי לא ידעתי לשחות ופחדתי לקפוץ למים. חשתי שהאנייה טובעת אט אט והחזקתי חזק בתורן הקדמי. מהגדה צעקו לי אנשים לקפוץ למים, ובסופו של דבר שמתתי את מבטחי בא-ל וקפצתי. התחלתי לטבוע אך אחד הנוסעים הציל את חיי.

עכשיו אספר קטע מעניין שקרה על אחד החופים במהלך התקופה הזאת. תיווכחו עד כמה העולם קטן.

במהלך המסע הראשון שלי על הֶזֵ'אָנָרִי, בין 1881-1882, הגענו לכפר קטן בשם טוֹמָנְטִינוֹס (Tomantinos) שבו גרו רפאל פוֹיִקִינוֹס (Rafael Foinquinos) ואשתו שרה אטיאס (Sara Attias), אשר בתם רחמה עדיין חיה בטנגיר. לאניית הקיטור עלה הקפיטן אַסְבֶּדוֹ (Acevedo) שהיה ראש הכפר. קברניט האנייה, שהיה קצין בחיל הים הברזילאי, היה אדם מנומס מאוד, עדין ומסביר פנים. מכיון שרשח כבוד לראש הכפר, לא ישב אל השולחן אלא המתין להגעתו, וכך עשינו גם אנו הנוסעים. לפתע הופיע אדון לבוש בגטקס... אשר אהב מאוד את הקשאסה* [משקה באחוז אלכוהול גבוה, המיוצר מקנה סוכר]... עד כדי כך ששכח ללבוש את מכנסיו!

בדרכי חזרה מֶזֵ'אָנָרִי לֶטֶפָּה, עברתי דרך טוֹמָנְטִינוֹס ולאחר שעת הפלגה בסירה, ראיתי מרחוק חוף שהיה אולי גדול יותר מחוף טנגיר, אשר עליו עמדו כמה צריפים, דבר שהיה יוצא דופן למקום. התקרבותי וראיתי אנשים רבים עסוקים מאוד בעבודות שלא הכרתי. כשירדתי אל החוף נודע לי שהם הפיקו מֶנְטִיגִיָּה (manteigia), שמן המיוצר מביצי צב ענק.

זה היה מסקרן מאוד ואני רוצה לספר לכם על כך בפרטי פרטים. בחודשים ספטמבר-אוקטובר הציבו העיריות של טוֹמָנְטִינוֹס ושל פוֹרְטֶהְבוֹאָה (Forteboa), שהיו סמוכות לחוף הזה, שומר בתוך בקתה

קטנה. תפקידו היה להרחיק את כל כלי השיט אשר הפליגו במורד ובמעלה הנהר על מנת למנוע כל רעש משוטטים, שהיה עלול להרחיק את הצבים הענקיים שעמדו להטיל את ביציהם על החוף. בלילה מואר באור ירח, הגיח צב אחד מהנהר ועלה לסייר על החוף. ביום למחרת, אפשר היה לראות את עקבות רגליו על החול. השומר היה מוכרח להישאר בשקט מוחלט ואף לא להדליק אש בבקתה שלו. בלילה השני, שוב הגיח צב לסיור על החוף. בסופו של דבר, בלילה השלישי אלפי צבים, בעדר עצום, יצאו מהנהר על מנת להטיל את ביציהם על הגדה. תושבי המקום סיפרו שאפשר היה לספור עד עשרים אלף צבים. באמצעות רגליהם הקדמיות או האחוריות, חפרו הצבים בור בחול, בעומק של שלושים עד ארבעים סנטימטר ובו כל אחד מהם הטיל שמונים עד מאה ביצים. הם כיסו אותן בחול שאותו הידקו באמצעות החזה שלהם. החוף היה ממש מלא וגדוש בביצים עד אפס מקום. ביצת הצב הענקי עגולה וגודלה כשל ביצת תרנגולת; החלמון שלה כמעט כולו עשוי שומן.

מיד אחרי שסיימו הצבים לטמון את ביציהם, רצו אנשי הכפרים, אשר התחבאו בסירותיהם, אל החוף והפכו אותם על גבם על מנת למנוע מהם לברוח. לאחר מכן, נשאו את הצבים אל תוך היער הסמוך והניחו אותם בצל, עדיין על גבם, על מנת להגן עליהם מפני השמש הבוהרת אשר מזיקה להם.

כמה צבים הצליחו לברוח ולחזור לנהר, אך שם חיכתה להם סכנה אחרת: להקה של תניינים המתינה להם כדי לסעוד את ליבה. באשר לצבים שאותם נשאו ליער, גם הם לא היו לגמרי בטוחים: לשם הגיעו היגוארים כדי ליהנות מארוחת מלכים. אכן, לעתים קרובות פגשנו כמה מבעלי החיים הקטנים הללו כשהלכנו להביא כמה צבים לארוחה שלנו. אך בהזדמנויות האלה, הווינצ'סטר, שליווה אותנו יום וליל, היה ללא ספק שימושי מאוד!

וכך הפיקו את שמן הצב: האינדיאנים מילאו את הסירות שהיו על שפת הנהר בביצים שהוציאו בקלות מהחול בעזרת אתים. הם ביקעו אותן באמצעות חניתות עץ, ערבבו אותן במים והשאירו את הכול תחת השמש. ביום למחרת, צצה שכבת שמן בעובי של כשלושה סנטימטר. הם אספו את השומן והרתיחו אותו בקדרות על מדורות שהדליקו מעץ שהביאו מהיער, יצקו את השמן לתוך פכים של עשרים ליטר, שהיו מיועדים לכך, ואטמו אותם היטב. השמן היה מוכן לייצוא. הוא היה טעים מאוד ושימש לבישול וגם לשימון הסירות שהפליגו על הנהרות.

באשר אלי, כאשר ראיתי את כל הדברים האלה, לא בזבזתי זמן ופעלתי מיד: הלכתי עם שני החותרים שאיתי ליער וניסרנו ארבעה יתדות חזקים מספיק שאותם תקענו בחול החוף. עשינו גג מסכך דקלים, עבה מספיק כדי להגן עלינו מפני השמש ומפני הגשם. קשרתי את הערסל שלי לשניים מהיתדות וכך היה לי בית. פרקתי מסירת את מעט הסחורה שנשארה לי ואת הגומי שקניתי, והנחתי את הכל בבקתה שלי.

כשסיימנו לרוקן את הסירה, התחלנו לעשות כמו שהאחרים עשו, ובמשך שלושת החודשים שנשארו, אני והחותרים שלי על חוף זה, ייצרנו כשישים פכים של שמן. קניתי פכים נוספים מסוחרים אשר נמצאו על החוף במחיר של שילינג אחד לכל פח. בנוסף, קניתי באשראי מסוחרים אחרים כמאתיים פכים מלאי שמן ושלמתי עליהם באמצעות הוראות העברה מהחשבון של דודי בטפה. העליתי את כל הפכים על האנייה הראשונה שיצאה לפארה מהחוף, ומיענתי אותם לשותפים של דודי. זאת הייתה הפעם הראשונה שעשיתי עסקה כל כך גדולה. אבל עסקה זו התבררה ככישלון. במכירה שהתקיימה בפארה, איבדתי כשליש ממחיר הקניה. למעשה, השוק הוצף בכמויות עצומות של שמן שהגיעו מחופים אחרים באמזוניה, מה שגרם לירידת המחירים. מחירו של פך היה בערך לירה אחת.

כעת אשוב לקטע המעניין שעליו התכוונתי לספר לכם. בעת שעסקתי בהפקת שמן מביצי צבים עגנה מול החוף אניית קיטור במשקל שלוש מאות טונות ששמה היה "מורוא" (Morua). ניתקה ממנה סירה ששטה אל החוף. היינו סקרנים לדעת מה כוונתו של הנוסע שהיה בה. הסתבר שהנוסע היה קצין שבשם קברניט האנייה ביקש לקנות מאתנו כמה צבים כדי שיכינו מהם ארוחה לצוות האנייה. ענינו לו שאנחנו לא מוכרים צבים ושלאפשרותו להיכנס ליער בעצמו, לקחת צבים ולמלא בהם את סירתו מבלי לשלם לנו על כך. כהוקרה על אדיבותנו הזמין אותנו הקברניט לאכול על סיפון האנייה ושמונה עד עשרה מבינינו נענו להזמנתו. הגישו לנו בשר בקר, שמזה זמן רב לא אכלנו. על החוף, ניזונו מדגים ומצבים בלבד.

בתום שהייתנו בת שלושת חודשים על החוף עזבנו אותו, מכיון שהנהר עלה על גדותיו. בנוסף לכך, לא נותרו יותר ביצים מכיון שמאלה שנותרו כבר בקעו צבונים שיצאו מהבורות וזחלו במהירות אל הנהר. על הגדה חיכו להם תניינים שאכלו אותם באלפיהם. אנו מילאנו כמה סלים בצבונים והעלנו אותם על הסירות שלנו, יחד עם כל הצבים שהיינו מסוגלים לקחת אתנו. אחרי שבישלנו אותם במים, הצבים היו מאכל מעודן מאוד. נשארנו בערך מאה צבים, הפכנו אותם בחזרה על רגליהם והם זחלו ושבנו לנהר בכוחות עצמם.

הגנרל רייס (Reyes), בעליה הקולומביאני של האניית הקיטור, היה על סיפונה. הוא הפליג מפאָרָה אל נהר הפוטומאיו (Putumayo), במרחק שלושת אלפים מיילים ימיים מפאָרָה. זהו יובל של האמזונס, קרוב לאיקיטוס שהכרתי חלק ממנו. הוא איננו רחב, אך הוא עמוק מאוד ועביר לשיט לאורך שש מאות עד שבע מאות מיילים במורד הזרם. רחוק יותר ישנם מפלים והרים גבוהים מאוד. נהר זה זורם דרך שלוש מדינות: הוא שייך לברזיל משפכו ועד למרחק של מאה וחמישים מיילים, שם נמצאת עמדה צבאית שעליה מתנוסס דגל ברזיל, והיא מאוישת בארבעה עד חמישה חיילים ומפקד; משם ועד מהלך מאתיים מיילים במעלה הנהר, במקום שבו נמצאת עמדה צבאית אחרת, הוא זורם בשטחה של פרו; בהמשך ועד למקורו, הוא שייך לקולומביה וכמעט כל האזור הזה מכוסה בעצי צינצ'אה אשר מקליפתם מפיקים את הכינין* [כינין: תרופה לטיפול בקדחת הביצות (מלריה)].

היודעים אתם כיצד גילו את סגולותיו של הכינין? אספר לכם את מה שסיפרו לי שם:

מיסיונר אחד הלך ביער במטרה להמיר את דתם של האינדיאנים ופגש אחד מהם שרוע על הארץ כשהוא סובל מחום גבוה. האיש זחל לשולית סמוכה ושתה ממימיה. לאחר כמה שעות מצבו השתפר פלאים. מסוקרו, החליט המיסיונר להשקות באותם מים אינדיאנים אחרים שסבלו מחום גבוה. גם בפעם זו נוכח שכל החולים הבריאו. הוא הבחין שעץ נפל אל תוך השולית ושקליפתו - שממנה נוהגים להפיק את הכינין - טובלת במים.

שוב כעת לגנרל רייס. כמה מאות אינדיאנים אשר עבדו עברו אספו את קליפות העצים האלה והעמיסו אותן על אנייתו שיצאה לכיוון פאָרָה. משם הן נשלחו על ידו לאנגליה ולצפון אמריקה. בתקופה הזאת, היה ערך רב. גנרל רייס צבר הון גדול במשך שלוש שנות מסעותיו. אחרי שהתעשר חזר לארצו. בעיר בוגוטה החל לעסוק בפוליטיקה ואף הפך לנשיא קולומביה. במהלך נשיאותו, יצא אחד מאחיו לאיקיטוס על מנת לטפל בכמה עסקים שלא הושלמו, ושם נפטר.

אחיו, הגנרל רייס, הנשיא, ביקש מממשלת פרו להחזיר את גופתו של אחיו לפאָרָה ומשם להעבירה לבוגוטה. עריית איקיטוס, הנציב ורשויות אחרות, כמו גם נכבדי העיר ליוו את גופת אח הנשיא והעלו אותה על אניית מלחמה שיצאה לפאָרָה. המסע מפאָרָה לבוגוטה היה ארוך ומסובך: היה צריך להפליג על האוקיינוס האטלנטי מפאָרָה עד וַלפָּרַאִיסו (Valparaíso) ומשם להפליג על האוקיינוס השקט עד שפכו של הנהר "מגדלנה" (Magdalena) שבו שוכנת בוגוטה** [ממקום זה, לא ניתן היה לשוט על נהר הפוטומאיו מכיון שבאפיקו היו מפלים והוא עבר דרך הרים גבוהים שקשה היה לחצות אותם, כך שאי אפשר היה לעבור בדרך הפנימית כדי להגיע לבוגוטה. בנוסף, יש לזכור שתעלת פנמה עדיין לא נפתחה. לכן על מנת להגיע לבוגוטה היה צריך לעבור דרך כף הורן ולהפליג צפונה באוקיינוס השקט עד לשפכו של הנהר מגדלנה], בירת קולומביה.

שנים רבות אחר כך, ב-1910, ישבנו, פרָסִיָאָה אשתי ואני, בפטיו של מלון קרלטון בעיר וישי (Vichy). בסמוך אלינו ישב זוג זקנים. הסתבר שאלו הנשיא לשעבר רייס ואשתו, שחיו בצרפת לאחר שפרשו מהחיים הפוליטיים. נגשתי אליו ואמרתי לו: "אדוני הגנרל, אני מרשה לעצמי לפנות אליך כדי לספר לך שהייתי בין אלה שליוו את גופת אחיך על סיפונה של אניית מלחמה פרואנית, מבית העלמין של איקיטוס עד פאָרָה". הגנרל קם, לקח כיסא והזמין אותי לשבת לצדו ולספר לו בפרוטרוט על נסיעה זו. הוא ביקש לדעת האם באתי מאיקיטוס והאם הייתי פרואני. הסברתי לו שגרתי באיקיטוס, שם היה לי בית עסק במשך כמה שנים קודם לכן, אך שלא הייתי יליד איקיטוס אלא יליד טנגייר. הוא אף שאל אותי אם הכרתי שר בממשלתו לשעבר שגר בטנגייר, והתברר שאכן הכרתי. אשתו הפכה לידידה של פרָסִיָאָה והן יצאו ביחד מדי יום. זמן קצר אחרי שנפגשנו הוא נסע לפריז. ראו עד כמה העולם קטן!

עלי לציין כאן שכמה חודשים לפני טביעת האנייה "פרזידנטה דל פארה", כבר היינו עצמאיים ולא היה לנו צורך בעזרתם של השותפים שלנו בפארה. למעשה, אנשים אלה שהיו בעלי "בית בנטו" (Casa de Bento) התעשרו מאוד, מכרו את העסק שלהם ועזבו לפורטוגל. ממשיכיהם לא היו מסוגלים, או לא רצו, להעניק לנו את האשראי שבית בנטו היה רגיל להעניק לנו, ולכן סגרנו איתם את החשבונות שלנו. היינו חייבים להם שלושת אלפים וחמש מאות לירות בערך. נתנו להם שטרי חליפין שהיה עלינו לשלם כל שלושה חודשים ואשר אותם שלמנו בקפדנות, כולל הריבית... וכולל הבולים שנדרשו למשלוח מכתבי האשראי הללו!

מעת זו והלאה היינו עצמאיים. כמה חודשים מאוחר יותר, הצלחנו לאסוף סכום של אלפיים לירות, כי בעלי חוב שלמו לנו את חובותיהם ואף מכרנו מהסחורה שלנו. בכסף זה קניתי מוצרים בפארה לקראת עבודתי במשך עונת איסוף הגומי לאורך הזירואה. הובלתי אותם כהרגלי על סירתי שהייתה קשורה לאנייה שגררה אותה.

באותו זמן התרחשה הטביעה שבה איבדתי את כל רכושי, חוץ מהסחורה שלנו שנמצאה באיקיטוס, שם נשאר אחי משה, אביכם. הוא לא שמע ממני מזה מספר חודשים ולא ידע מה קרה לי. היינו רחוקים אחד מהשני מכיון שעל מנת לעבור מהזירואה לאיקיטוס, נאלצנו לרדת מהזירואה למנאוס ומשם לאיקיטוס, כלומר הפלגה של כחודש. האנייה שלנו טבעה סמוך לאחד החופים ושם נשארנו. אחד מתושבי המקום טיפל בנו עד שהגיעה ממנאוס אנייה אשר הפליגה לכיוון הזירואה העליון, והעלתה על סיפונה את כל ניצולי הטביעה. להפתעתי הרבה ולשמחתי הגדולה גיליתי בין הנוסעים את דודי אליאס אשר קיבל את פני בשמחה... הוא נתן לי בגדים, שכן לא נותרו לי אלא זוג מכנסיים וחולצה אחת.

בתקופה זו היה מחיר הגומי נמוך מאוד, והגיע לסכום של אלף ושמונה מאות רייס*J באותם ימים 1.000 ראיל ברזילאי היה שווה כ-2.5 פזטות. לקילו, הנמוך מאי פעם. מחיר זה נראה כל כך נמוך שנדמה היה לי שלא ישאר כך עוד זמן רב. המחיר היה חייב לעלות שוב. לכן קניתי באשראי את כל הגומי שרק יכולתי להשיג ושלמתי באמצעות שטרי חליפין לתשלום בעוד תשעים יום. באזור הזירואה הכירו אותנו כאנשים אמניים ולכן נתנו לנו אשראי בקלות. שלחתי את כמויות הגומי הגדולות לפארה ולמנאוס, בליווי פקודה חד משמעית למכור אותן אך ורק כשאתן את ההוראה לכך. בסוף העונה, ירדתי לטפה על אותה אנייה, ובמהלך כל הנסיעה חלפו על פנינו אניות אחרות אשר באו ממנאוס ומפארה. עצרנו כל אחת מהן על מנת לשאול מה מחירו הנוכחי של הגומי. בהתחלה מסרו על עליה קלה, ומאוחר יותר, עם חלוף הזמן, שהמחיר הלך ועלה. כשהגעתי לטפה, מקום מגורי, הגיע מחיר הגומי לששת אלפים רייס, כלומר פי שלושה וחצי ממחיר הקניה המקורי.

אחי עדיין לא שמע ממני. רק אחרי מספר חודשים, הגיעה לנמל איקיטוס אניית קיטור שיצאה מפארה וכמה סוחרים אשר התעניינו לדעת מהן החדשות (והחשובה מהן הייתה מה מחירו של הגומי) ירדו אל הרציף. לפני הגעתה של האנייה אל הרציף הם קראו לעבר הנוסעים. אחד מהם, אשר הכיר אותנו היטב, הודיע למשה שהאנייה "פרזידנטה דל פארה" טבעה בזירואה אך שלמזלו, אחיו בריא ושלם. אשאר לכם לתאר את החרדה שתקפה את משה. הוא סגר את בית העסק שלו ועלה על אנייה על מנת לפגוש אותי בטפה, אך עדיין לא הגעתי לשם. לכן המשיך במסעו עד מנאוס, שם מצא במספר בתי סחר את הגומי אשר שלחתי מהזירואה. משום שחשש שהמחיר שוב ירד, מיהר למכור אותו ושילם את כל שטרי החליפין אשר עליהם חתמתי. השגנו רווח של שמונת אלפים לירות*J הערך הכלכלי של שמונת אלפים לירות סטרלינג בימים ההם משתווה לששה עד עשרה מיליון לירות סטרלינג של ימינו לפי שיטות החישוב השונות.

כאשר הגעתי לטפה, נודע לי שאחי עבר בעיר אך כעת הוא נמצא במנאוס, לכן המשכתי בהפלגה. איני יכול לתאר כמה שמחנו שנינו כשנפגשנו מחדש. אירועים אלה התרחשו ב-1892.

הודעתי לאביכם שאני מותש מהעבודה על הסירה ושעדיף שנסגור את בית העסק שלנו בטפה ועל הזירואה, ונתמקם היטב באיקיטוס.

בכך הסתיימו ארבע עשרה שנות עבודה על הסירה שלי. היו לי חיים קשים מאוד ומלאי סיכונים. אני

מודה לא-ל הכל יכול על כל החסדים שעשה עמי.

לפני שאספר לכם על העסקים החדשים שלנו באיקיטוס, ועל הנסיעה של משה לטנג'יר באותה שנה, ברצוני לספר על אחד האירועים שחוויתי על הז'וראָה, ואשר התרחש כאשר הפלגתי בסירת: באזור זה הסתובב אדם שהיה גנב ורוצח, ואשר השליט אימה על כל חבל הארץ. הוא נכנס אל הבקתות ולקח בכוח כל אשר חפץ. כולם פחדו ממנו. למרות כל מסעותי על הנהר, עדיין לא פגשתי אותו. יום אחד, בעת שהגעתי לגדה ליד בקתה שניצבה על שפת הנהר, התיישב לו אדם קטן על חרטום סירת. ישבתי ברכתיים, מתחת לברזנט.

האיש קרא לעברי: "הו, יהודי, תן לי קשאסה". "תרד מיד מהסירה שלי", ענית לו.

האיש הופתע: "אתה לא יודע מי אני?" "לא משנה מי אתה, תרד מיד מהסירה שלי" השבתי.

הוא הציג את עצמו: "דע לך שאני אימת כל הז'וראָה!"

כשהבנתי מי הוא, אחזתי ברובה הווינצ'סטר שלי אשר היה תמיד קרוב אלי, כיוונתי אותו אליו וחזרתי והוריתי לו לצאת מסירת. אנשים כמוהו היו בדרך כלל חמושים בפיגיון חד מאוד, אשר הטילו אותו לעבר אלה שאותם רצו להרוג. אך האיש לא השתמש בו. הוא הסתפק בכך שאמר לי שאני יהודי "אמיץ", היהודי האמיץ הראשון שהוא פגש. הוא התקרב אלי בידדות רבה וטפח על כתפי. נתתי לו את הקשאסה שהוא ביקש ונפרדנו כחברים.

כעת אני רוצה לספר לכם על ניסיון מר שחווה אחד מלקוחותי, על נהר אוֹקְיָאֵלִי (Ukayali), קרוב לאיקיטוס. היה זה ספרדי, איש טוב לב וישר. יום אחד יצא לצוד יחד עם אחד משותפיו. שניהם נכנסו לעומק היער ופגשו עדר של חזירי בר. הספרדי ושותפו ירו בחזירים ברוביהם והתחילו להרוג בהם, עד שלא נשארה להם תחמושת. אך יותר ויותר חזירים הופיעו והקיפו אותם מכל עבר. הם הרגישו בסכנת מוות וכל אחד מהם טיפס על עץ. במשך כל הלילה, כרסמו חזירי הבר את שורשי העצים. אחד הגברים שרצה להימלט מהסכנה, קפץ על עץ שהיה סמוך אליו. לרוע מזלו התמוטטו שני העצים והאיש נטרף בין רגע. בסופו של דבר עזבו חזירי הבר והשאירו את הלקוח הספרדי שלי בריא ושלם. בזמנו, העיתון אימְפָּרְסִיָּאֵל (Imparcial) ממדריד דיווח על המקרה שסופר על ידי ספרדי זה, ואודותיו קראנו בטנג'יר.

ברצוני לספר גם על הפסנתר שקניתי לאחותי סול. ב-1888, הפלגתי על הז'וראָה בספינת קיטור שעליה היה גם נוסע בשם קאהן, שהיה סוחר חשוב בפריז, ושהיה לו בית במְנָאוֹס. אנייה אחרת עקפה אותנו וממנה מסרו לי מכתב מאמי. היא שמחה להודיע לי שאחותי החלה ללמוד לנגן בפסנתר. מכיון שלא היינו אנשים בעלי הכנסה גבוהה, החדשות האלה שימחו אותי עד מאוד. סיפרתי על כך לאדון קאהן, אשר איתו חלקתי את תאי, והוא הציע לי לשלוח בעצמו פסנתר לאחותי בטנג'יר. נתתי לו את הכתובת של אבי, וכמה חודשים אחר כך הודיע לי ששלח את הפסנתר. שילמתי עבורו שישים לירות.

הפסנתר גרם למהפכה של ממש בטנג'יר. הורי גרו בצניעות בדירת שני חדרים ומטבח, מתחת לבית הכנסת אסייג. משפחה קשת יום, כפי שהייתה המשפחה שלנו, מקבלת פסנתר של חברת פלייל (Pleyel), בעוד שלאף אחד במקום לא היה פסנתר של מותג כל כך מפורסם! אינכם יכולים לתאר את השפעת האירוע הזה על כמה ממכריה של משפחתי!

אמכם שנמצאת כעת לידי מונעת ממני להיות רכלן מדי ולספר לכם כמה הקניטו את אמי בגלל פסנתר זה. כמה מהמשפחות המכובדות בטנג'יר שהיו להם בנות, קינאו בנו ולא הניחו למשפחתי. בתקופה זו היתה טנג'יר עיר קטנה מאוד, ואנשים אלה לא יכלו לשאת את הרעיון שמשפחת פינטו החלה לצאת מין הצללים. באחת השבתות בא לבקר את אמי אחד האדונים הללו - שהיו לו כמה בנות שהקשו עליו מאד - ואמר דברים כל כך קשים עד שפרצה בבכי. פסנתר זה עדיין קיים ונמצא אצל משפחת לאבוס*] הם אחיינים של משפחת פינטו, צאצאיה של סול פינטו לאבוס.[

שכחתי רבות מההרפתקאות שחוויתי במהלך מסעותי בסירה, אך אני זוכר היטב את מה שקרה על

הנהר "ז'פורה" (Japura). לנהר זה, שהוא יובל של האמזונס, יש שלושה מוצאים: אחד קרוב לטפה, אחר מעל פונטהבואה (Fonteboa) והשלישי מתחת לטפה. הוא רחב מאוד אך אינו עמוק וכמעט אינו מאוכלס מכיון שחיים לאורכו אינדיאנים קניבלים. הייתי הרפתקן למדי וחשבתי שאוכל לעשות כמה עסקים לאורכו של נהר זה. נכנסתי אליו דרך השפך הקרוב לטפה וחתרתי במשך שלושה ימים במעלה הנהר בלי לראות אף בקתה ומבלי לפגוש אף אדם שאיתו הייתי יכול לעשות עסקים.

לכן החלטתי לחזור לטפה והתחלתי לשוט במורד הנהר. בסוף אחר צהריים אחד הבחנתי בחוף יפה מאוד שעליו החלטתי לשהות בלילה. שלחתי את החותרים האינדיאנים לדוג ואכלנו דג טעים מאוד. הרכבנו את הכילות על החוף, פרשתי מחצלת על החול, הנחתי עליה פיסת בד לבן ככרית, ושמתי על ידי את הווינציסטר שלי. שני החותרים שלי נשכבו כל אחד בצד שלו, מתחת לכילה כיון שחששו מאוד מיתושים. הייתי עייף מאוד ושקעתי בשינה עמוקה. לפתע שמעתי קול הקורא לי בלחש: "אדון אברהם! אדון אברהם! קום!" התיישבתי ומעבר לכילה שהייתה שקופה כי הלילה היה בהיר מאוד, ראיתי על החוף צלליות שהתקרבו אלינו.

שלושתנו יצאנו מהכילות ורצנו אל הסירה שלמזלנו הייתה קרובה. עלינו עליה ודחפנו אותה לאמצע הנהר, בעוד אנחנו עוזבים מאחור את כל מה שהיה על החוף. רק אז התחלנו לירות ברובינו. איני יודע אם הצלחנו לפגוע בכמה מהם, על החוף היו שישה יגוארים!

האיש שהעיר אותי כדי להזהיר אותנו היה אדם שחור מבאהיה (Bahía) בשם מלאקיאס (Malaquías). הוא היה בעל אומץ לב יוצא דופן, העריך אותי מאוד ונשאר בשירותי כחותר במשך מספר שנים.

היה לי חותר אחר בשם ונטורה, אינדיאני משבט הקניבלים של אזור הז'פורה. ב-1880-1881, כאשר היינו ממוקמים בקאיסרה (Caicara), הציע בן תערובת, אשר נסע לז'פורה על מנת למצוא עובדים לאיסוף גומי, להביא לי אינדיאני אחד תמורת כמה חפצים זולים (שרשראות פנינים וצמידים מזויפים, טבעות ממתכת ואחרים).

לאחר ארבעה או חמישה חודשים הביא לי נער כבן חמש עשרה, פראי לחלוטין. קראנו לו בשם ונטורה. הוא נשאר איתי במשך חמש עשרה שנה כחותר והתברר שהיה שתיין וגנב. לאחר שנתיים או שלוש ביקש ממני רשות לנסוע לבקר בארצו. נתתי לו סירה קטנה והוא חזר אחרי ארבעה או חמישה חודשים.

במשך מספר שנים שירת אותנו אינדיאני אחר משבט הטוקומס (Tucumas), שאותו הביא לנו מהנהר אוקיאלי האדון ליאון מאימרן. אחי חיימה לקח אותו לטנג'יר ושם הוא חי איתנו. חיימה קנה לו סוס שעליו הוא רכב לטיולים. הוא חזר לאיקיטוס יחד עם אחד מאיתנו ושימש כטבח שלנו במשך כמה שנים.

במהלך כתיבת זיכרונות אלה עדיין לא סיפרתי על אחי חיימה אשר הגיע מטנג'יר ב-1888. בהתחלה נשאר במשך שנתיים בז'ורואה ואחר כך באיקיטוס. הוא היה איש צעיר חביב מאוד, עליו טוב לב. כל מי שהכיר אותו העריך אותו. חביבותו הקלה על כל ההליכים מול הממשלה, המכס, והלקוחות... הוא עבד במשך זמן קצר בלבד עקב בעיות בריאותיות, אך בכל מה שעשה השיג תוצאות טובות.

אני חוזר לנקודת הזמן שבה פגשתי מחדש את אחי משה במנאוס ב-1892. אז קיבלנו את ההחלטה להרחיב את עסקינו באיקיטוס. לשם כך חילקנו את שמונת אלפי הלירות שהרווחנו. השארנו ארבעת אלפים לירות בפארה. מכיון שמשה החליט לחזור לטנג'יר ומשם להמשיך למנציסטר, החלטנו שייקח אלפיים לירות כדי לעשות קניות בעיר זו, ושישאיר אלפיים לירות בטנג'יר.

באשר לי, אחרי שסגרתי את עסקי בטפה ובז'ורואה, שם ויתרתי כמעט על כל הסכומים שחבו לי, נסעתי לאיקיטוס על מנת להמתין לסחורה שאחי היה אמור לשלוח אלי. לא הכרנו אף אחד ממנציסטר, אך אבי היה חבר טוב של אדון יחיא בן אסייג, אדם טוב מאוד, בן משפחתה של אמי. בטנג'יר ובכל מרוקו, הוא היה נציגה של חברת "הנרי" (Henri) ממנציסטר. משה ביקש ממנו המלצה

לחברה זו כדי לפתוח בה חשבון אשראי ונתן לו את אלפיים הלירות שהביא איתו.

כשהגעתי לאיקיטוס כמעט לא נשארה סחורה במחסן שסגר משה לפני עזיבתו למנאוס, כששמע על טביעת האנייה שעליה הפלגתי. אך באמצעות הכסף שהשארו בפארה, וכדי שלא לבזבז זמן, קניתי מוצרים ברזילאים - קמח מניוק ועוד מוצרים אחרים - כלומר קניות קטנות. אנשים מסוימים, כגון שותפיו של בית "מריוס ולוי" (Marius & Levy), לעגו לי באומרם שאני עושה עסקים "גרנדיזים". איש אחר, צרפתי, אמר לי שביום שבו תגיע הסחורה שלי, היא תהיה בכמות כל כך גדולה שאצטרך לבקש משוטרים לשמור עליה. סבלתי את כל הלעג הזה וחיכיתי. עברו שישה חודשים ולא קיבלתי שום דבר ממשה.

מרום סקרנות בגלל האיחור החלטתי לחזור לפארה על מנת לשלוח מברק לטנג'יר, שכן לא היה טלגרף באיקיטוס ולא במנאוס. אחי ענה לי בטלגרף שלא המשיך בדרכו לאנגליה בגלל גירושיה של אחותי, שעליהם כלל לא ידעתי. ידעתי שהיא התחתנה ותו לא. לכן החלטתי להפליג לטנג'יר ולמחרת עליתי על ה"לנפראנק"; כך קראו גם לאניית הקיטור שעליה עליתי בליסבון ב-1879, אלא שהפעם זאת הייתה זו אנייה חדשה, מודרנית וגדולה יותר.

בהגיעי לטנג'יר ביקשתי ממשה שיסע בהקדם למנצ'סטר ויקח לשם את המכתבים של אדון בן אסייג. נשארתי במשך שלושה חודשים בטנג'יר, וכאשר חזרתי לאיקיטוס הייתי מאורס. משה לא חזר יותר לברזיל משנת 1892, אבל אנחנו חזרנו לעסקים שלנו ואף הרחבנו אותם יותר.

עכשיו אספר איך ההשגחה הא-להית הענישה את החברה הענקית "מריוס ולוי", על הלעג ועל היוהרה שלה. היה להם הון של שנים עשר מיליון פרנק של אז, סכום שהיה שווה בערך חצי-מיליון לירות, והם פתחו משרדים בפריז, במנאוס ובאיקיטוס. במהלך השנים הפסיקו לשלם את חובותיהם, כך שהיה לי העונג לתבוע אותם על אי תשלום של שטר חליפין בשווי של 760 לירות אשר אותו קיבלתי מהם בלונדון. בנוסף לכך, כמה שנים אחרי שהגענו לפסגת ההצלחה בעסקינו, הגיעו לנמל איקיטוס שלוש אניות אשר הביאו משלוחים גדולים מאוד עבור בית המסחר שלנו. אחת מהן הגיעה מליברפול, ועצרה לחניות ביניים בהמבורג, בלה האבר (Le Havre), באנטוורפן ובליסבון. האניות האחרות באו מפארה וממנאוס. בכל הנמלים האלה, וגם בדנמרק, בשוודיה, בספרד ועוד, הן הטעינו סחורה עבורנו. הכמויות היו גדולות כל כך עד שהמחסנים שלנו לא יכלו להכיל אותן. בנוסף, כמה מוצרים, וביניהם המשקאות החריפים, לא עברו את המכס. עקב כך, נאלצנו להשאיר אותם בחוף במשך לילה אחד, עד שמצאנו מחסנים נוספים. כך התגשמה הנבואה אשר ניבא לי בלעג הצרפתי מחברת מריוס: אכן, בלילה הזה נאלצתי לבקש משני שוטרים להשגיח על הסחורה שלי!

זיכרונות אלה חוברו תחילה על ידי אברהם, בנה של דונה* [דונה היא כנראה אחת הבנות של משה], ובהמשך, על ידי ז'אקי. לא סיפרתי בהם על אחי שמואל מכיון שהחלטתי לשכוח ולסלוח.

אני לא זוכר את כל החוויות אשר חווה משה בזמן שהפליג על סירתו, חוץ מאחת מהן, אשר כמעט עלתה לו בחייו. הייתה לו סירה על הז'ורואה, וכשהסתיימה עונת איסוף הגומי הוא השאיר אותה תחת השגחתו של חבר במעגן שלו. כמה חודשים לאחר מכן, כאשר הגיע לקחת אותה בחזרה, מצא אותה מלאה מי גשם. יחד עם החותרים שלו הפשילו את מכנסיהם והתחילו לרוקן אותה. לפתע חש משה מכת חשמל שהפילה אותו על הארץ. מקור הזרם החשמלי היה צלופח חשמלי (פוראקוה Puraque). משה היה עלול למות לולא הגיע במהירות אינדיאני אחד אשר הביא איתו טבעת ממתכת או צמיג, חפצים המנטרלים את ההשפעה החשמלית של דגים מסוג זה. אם דג כזה פוגע בך פעמיים, היית מת.

רבות ומגוונות הן ההרפתקאות אשר חוויתי במהלך מסעותי בסירה. כעת אני נזכר בכמה מהן.

יום אחד, נכנסתי לאגם קייסרו (Caïçaru) וראיתי בפתח האגם הר של מים שהתרומם כלפי מעלה, ושמעתי רעש גדול בוקע מתחתיו. המים אף החלו להרים את הסירה. אז הבחנו בנחש בואה ענק שהוציא את ראשו מהמים והתבונן לכל עבר למזלנו, הצלחנו להתרחק בזמן לאמצע הנהר. ראיתי עוד פעם אחת נחש בואה בנהר אַנְבִּיֶרָה, יובל של הז'ורואה, והפעם נאלצנו להגיע במהירות אל הגדה ולרוץ אל תוך היער כדי להימלט ממנו.

בפעם אחרת, אחרי שדגנו דגים רבים, מלאנו סל גדול בשאריות ארוחתנו בכדי לאכול אותן למחרת. קשרנו את הסירה לגדה ונהנחתי את הסל קרוב לרגלי. ישנתי מתחת לאפיריון, בחרטום הסירה, שם הייתה החנות הקטנה שלי. מטען הסירה היה כבד והיא בלטה מעל מפלס המים כעשרים סנטימטר בלבד. לפתע, שמעתי רעש גדול והבחנתי בגוף אשר קפץ למים מהסירה שלנו. היה זה תנין אשר הצליח לעלות עליה ולאכול את כל התכולה של הסל. בנס לא תפס את רגלי.

ביום אחר הגעתי לפתחו של אגם למקום שבו אחד הלוקחות שלנו, אדם בשם לימה, עבד על סירה קטנה בתחום הגומי. קראו לסוג זה של סירה מונְטָרְיו (montariu) והיה בה מקום לשלושה אנשים בלבד. הכניסה אל האגם הייתה צרה מדי והייתה מלאה בראשי ז'אהורס*^[1] סוג של תנין (Jaeures). צריך לדעת שאחד מהם יכול לבדו להפוך סירה בחבטת זנב בודדת. על מנת להגיע לאגם, הייתי חייב לעבור דרך היבשה, באמצע היער. מי שנכנס אל תוך היער היה צריך להיזהר מאוד, מכיון שאפשר היה ללכת לאיבוד בקלות. אנשים מסוימים התקדמו בעזרת מצפן, אחרים נעזרו בשמש כדי לדעת לאן ללכת, אך בגלל גובה העצים לא תמיד ראו אותה. הדרך הבטוחה ביותר הייתה לסמן את העצים בעזרת מציטה או לשבור ענפים, כדי להתוות את המסלול ולהיות מסוגלים לחזור דרכו.

בטְפָה, בערב יום כיפור, חיכיתי לספינה של יויו לוי כדי להמשיך בדרכי עד הז'ורוּאָה. היו לי שתי סירות מלאות בסחורה שאותה התכוונתי להעלות על הספינה, את אחת הסירות רציתי לקשור לספינה כדי להשתמש בה לעבודתי. אך יויו לא חזר לטְפָה ביום זה כי העדיף לשהות ביום הכיפורים בנמל לא רחוק משם, אחרי שעיגן את ספינתו. האם אתם מתארים לעצמכם איזה נזק גרם לעצמו ואת גודל ההקרבה כאשר הוא השבית ללא תנועה את ספינתו ומאות הנוסעים שעליה, על מנת לעבור את היום הקדוש בנמל? איזו אמונה בדת שלנו!

אחרי הצהריים הגיעה סופה לטְפָה ושתי סירותי, אשר נמצאו על הגדה, התמלאו במים. כל תכולתן נרטבה כך שנאלצתי, למרות השעה מאוחרת, לחפש עובדים שיעזרו לי להוציא את הסחורה מהמים. בקושי מצאתי שני עובדים ויחד איתם עבדנו קשה כדי להביא למקום מחסה את כל המוצרים הרטובים. היה כבר מאוחר מאוד והגיעה השעה של תפילת ערבית. מעט היהודים שנמצאו בטְפָה התכנסו בביתו של דודי אליאס. היה לי זמן רק להחליף בגדים, והלכתי אל בית דודי בלי לאכול, כך שעברתי את יום הכיפורים ללא ארוחה מפסקת לפני הצום. אחרי יום הכיפורים הגיע יויו בספינתו, אך לא יכולתי להצטרף אליו להפלגה כי נאלצתי לייבש את הסחורה שלי בשמש. איבדתי חלק ממנה. הפלגתי על אנייה אחרת אחרי שעבדתי קשה כדי להציל כמה שיותר מהסחורה. היה זה אחד האסונות הרבים שאיתם היינו חייבים להתמודד במהלך המסעות בסירה.

קעת אספר לכם על מקרה שקרה למשה ולי באיקיטוס.

הייתי אמור לצאת לפְאָרָה כדי לקנות את מה שהיה נחוץ לעבודה שלי על הז'ורוּאָה. לפני המסע הזה שהיה אמור לארוך שישה או שבעה חדשים לפחות, ומכיון שנותר עוד זמן מה עד עזיבתי אל הז'ורוּאָה, החלטתי להפליג מטְפָה עד איקיטוס כדי לפגוש את משה. אחרת לא הייתי יכול לראות אותו במשך שמונה עד תשעה חודשים. משה אף ביקש ממני לקנות עבורו מספר סחורות עבור העסק שלנו באיקיטוס. שלחתי את המוצרים שקניתי לז'ורוּאָה אל חברים שלנו שהיו מפוזרים בכמה מקומות לאורך הנהר, על מנת לקחת אותם בעת הצורך במהלך הפלגתי במורד ובמעלה הנהר, במשך עונת איסוף הגומי. את המוצרים שקניתי עבור משה העליתי איתי על אניית קיטור בשם "אָרְגוּאָי" (Araguay) שהפליגה בפעם הראשונה לאיקיטוס. היא הייתה שייכת לחברה שנוסדה בפְאָרָה בכוונה להתחרות בחברת הספנות הגדולה "The Amazone River", ושמנתה אותנו כנציגיה.

אני מציין דברים אלו כדי שתבינו טוב יותר מה קרה. כאמור, מכיון שנשאר לי מעט זמן לפני יציאתי לז'ורוּאָה, עליתי על האנייה הזאת מפְאָרָה עד איקיטוס כדי לדווח למשה על כל מה שעשיתי. כשהגענו לשם, הקברניט, אדם בשם קוריא (Corría), הזמין את אנשי הרשויות ואת הסוחרים החשובים ביותר, סך הכל כארבעים או חמישים איש, לארוחת צהריים על סיפון האנייה על מנת לחגוג את חנוכת הפלגותיה של חברה זו מנמל זה.

באיקיטוס חי איש צעיר בשם בנימין מאיה, יליד מחוז המראניין (Marañen) שבברזיל. הוא קיבל חינוך איכותי, והיה נחמד, חייכן, מגזע לבן, חביב וכו'... הוא קיבל את האזרחות הפרואנית על מנת להשיג את תפקיד מנהל הנמל. מסיבה זו הברזילאים מאיקיטוס וממקומות אחרים רחשו לו איבה גדולה, ואף שנאה. הוא נעלב מאוד מכך שהקברניט לא הזמין אותו לארוחת הצהריים ונשבע לנקום בו בהזדמנות הראשונה. הזדמנות זו לא איחרה לבוא...

כולם הפליגו בשבחו של היין האדום שהוגש במהלך הארוחה, שהיה באמת טעים מאוד. סוחר מאיקיטוס, ברזילאי ידוע מאוד בשם מנואל נייבס (Manuel Nieves), הרעיף עליו מחמאות כה רבות שקברניט האנייה נתן לו במתנה חבית קטנה בת חמישים ליטר מהיין. יום אחרי המשתה הורה הקברניט להוריד את החבית ולשלוח אותה לביתו של נייבס. וכאן ממש הסיפור מסתבך.

בנימין מאיה, קצין הנמל, השתלט על החבית, הכריז שמדובר בהברחה ורצה להביא אותה אל משרד המכס. הודיעו על כך לקברניט אשר התערב ואמר למאיה שעל משקאות חריפים ועל מאכלים השייכים לאנייה לא שילמו מכס אף פעם ובאף מקום (לא ידוע לי אם כך היה גם בנוגע לסחורות אשר נפרקו, אף על פי שנועדו במקור לצריכה באנייה עצמה). בכל מקרה הוויכוח החמיר. הקברניט לקח פטיש קטן מביתו של נייבס, ביקע את החבית, והיין נשפך ארצה. בתגובה לכך, הצהיר בנימין מאיה שהוא עוצר אותו על ביזיון סמכות ציבורית. הוא קרא לשני שוטרים שלקחו את הקברניט לכלא.

כאשר הידעיה הגיעה לצוות האנייה שעגנה בנמל, החלו אנשי הצוות להתרגז. גם לנו הודיעו על מה שקרה. משה הכיר די טוב את המושל ולכן לקח על עצמו לבקש ממנו לשחרר את הקברניט כדי להרגיע את הצוות שהיה מאוד נסער. כאשר שמע המושל את הדברים הללו מפיו של משה החתחיל לצעוק עליו כמשוגע: "אה! אתה מאיים עלי בהתקפה של הצוות כדי לשחרר את הקברניט!" לשמע צעקותיו של המושל רצו לכיוונם מספר אנשים, ביניהם מפקד המשטרה. המושל פנה אליו ואמר לו, מילה במילה: "אדון מפקד המשטרה, עצור את מר פינטו, וכשתשמע את הירייה הראשונה מההמון תירה בו לאלתר!"

זמן קצר לאחר מכן הגעתי למקום כדי לדעת מה קרה לאחי, ועצרו גם אותי. לקחו את שנינו לכלא שבו נמצא הקברניט ושם ציפינו כולנו שיוציאו אותנו להורג. למזלנו, נוכח האיום החמור הזה, אדם בשם מאטוס (Mattos), איש מוכר מאוד במושבה הברזילאית, מנומס, נעים הליכות וחכם, החליט לעלות על סיפון האנייה הקיטור. הוא הצליח לשכנע את סגן הקברניט לשחרר את חבלי העגינה ולהפליג מהר אל המי הנהר הפתוחים, כך שאף אחד מאנשי הצוות לא יקפוץ ליבשה. אחרי שצייתו לפקודה זו, שיחרר אותנו המושל, פרט לקברניט אשר נשאר בכלא. משך כל האירוע היה שלוש שעות.

השתחררנו ובעת שהיינו בחצר תחנת המשטרה, ניגש אלי בן המושל ששמו היה ניקנור (Nicanor) ואמר: "לך הביתה, אחיך יצטרף אליך בעוד חצי שעה." תחילה סירבתי לעזוב, אך הוא ומשה התעקשו על כך ובסופו של דבר הלכתי. לקחו את משה לחדר שאליו הורה בן המושל להביא בקבוק יין, ממנו מזג יין בשתי כוסות. למרות התעקשות האדון, לא הסכים אחי לשתות מהיין וחזר מיד לביתו.

רוב תושבי איקיטוס זעמו על המושל. הרי משה זכה בהערכה גדולה והנשים אף כינו אותו "מלך איקיטוס". מועצת העיר התכנסה בכינוס מיוחד ורשמה ביומנה מחאה נמרצת נגד המושל עד כדי כך שראש העיר הורה לעצור אותו. המושל העדיף לברוח בסירה.

סמוך ל-28 ביולי, יום עצמאותה של פרו, בא בן המושל לביתו של משה כדי להזמין, בשם אביו, לנשף לכבוד החג הלאומי שנערך בארמון הנציבות. עד היום אני יכול לשמוע את תשובתו של משה: "אני מודה לך מאוד על ההזמנה, אבל אבוא אך ורק אם יגררו אותי לשם." ניקנור התעקש: "אדון פינטו, שכח מהטינה שלך ובוא למסיבה, אבי מאוד ישמח על כך."

זכרו היטב מה שכתבתי בתחילת זכרונותי אלה: אני לא מגזים, לא משקר ולא ממציא, הכל אמת.

בתקופה זו, איקיטוס הייתה כפר שבו כולם הכירו אחד את השני והקשר ביניהם היה הדוק. בימינו,

היא הפכה לעיר קטנה.

אחרי אירועים אלה עליתי על אנייה והפלגתי לטֶפֶה. הגעתי ללֹרְטוֹ, עיר פרואנית הקרובה לטֶבֶטִינְגָה, שליד הגבול הברזילאי. הביאו לידיעת הקונסול הברזילאי ששהה בעיר זו, את רשימת הנוסעים. הוא ביקש ממני להישאר כמה ימים בעיר עד שתגיע האנייה הקיטור הבאה, כדי שאתן לו דיווח מדויק על האירועים שהתרחשו באֵיקִיטוֹס. הסכמתי ונשארתי אצלו במשך כמה ימים שבמהלכם סיפרתי לו כל מה שקרה. הקונסול כתב דיווח ממוען לנסיכה איזבל, שהיתה עוצרת האימפריה במשך חופשתו של אביה דון פדרו, אשר שהה בקאן (Cannes) (צרפת). שמרתי כאן, במשרדי שבטנגיר, עותק של הדיווח. הנסיכה היתה נשואה לרוזן צרפתי, בן למשפחת המלוכה אורליאן (Orleans), והברזילאים שנאו אותה. למעשה הקיסר היה כבר זקן מאוד והם חששו שזר ישלוט בהם אחרי פטירתו. מסיבה זו הכריזו על הרפובליקה.

למסמך זה היתה השפעה: מספר שבועות לאחר שנשלח הדיווח הגיעה לאֵיקִיטוֹס אנייה מלחמה ברזילאית. כאשר עגנה האנייה בנמל, ניגשו אליה אנשי שרותי התברואה והמכס והורו לה להפליג בחזרה: "צאו מכאן! חל איסור להעלות מבקרים על אניית המלחמה הברזילאית הזו!" זה מה שסיפר לי אביכם מכיון שלא נכחתי באֵיקִיטוֹס בזמן זה. קברניט האנייה הברזילאית, בליווי שני קצינים לבושים במדים יצוגיים, ירדו מהאנייה ופנו אל ארמון הנציבות כדי לשוחח עם המושל: "אנחנו באים לכאן בשמה של ממשלתנו בדרישה שתמסרו לידינו את קברניט האנייה הקיטור "אָרְגוֹאֵי" לאלתר".

ענה להם המושל: "הקברניט שוחרר בערבות בעקבות הליך משפטי, ונמצא תחת פיקוחו של שופט. עליכם ועל הקברניט לקבל את הסכמתו של השופט". כך הצליחו לשחרר את הקברניט לחלוטין והוא חזר לִמְנָאוֹס על סיפונה של אותה אנייה קיטור.

כפי שאתם רואים, מדינת פרו, אשר הייתה הרבה יותר קטנה מברזיל, חיה בפחד מפני שכנתה החזקה.

מספר חודשים לאחר מכן, הגיעה מלימה הוראה להדיח את המושל, את סגן הנציב וכמה אנשים אחרים, ביניהם אדם בשם בנימין מאיה. מאז התמקמה קונסוליית ברזיל באֵיקִיטוֹס.

כמה שנים לאחר מכן פרש לגמלאות מנהל המכס, ששמו היה מלנה והיה קרוב מאוד לאביכם, ועבר לגור בלימה. משם כתב לאביכם מכתב ידידותי מאוד כדי להודות לו על כך שהענקנו לבנו מקום עבודה על האנייה שלנו "פְרֶסִיָאָדָה". הוא סיפר על המושל אשר חי בלימה בבית מחסה לעניים, מרושש וחולה מאוד. המושל אמר למלנה שהוא מתחרט מאוד על התנהגותו כלפינו וכלפי קברניט ה"אָרְגוֹאֵי", ושהיה מוקף ביועצים גרועים שגרמו לו לטעות בשיפוטו. מכתב זה מאת מלנה הגיע אלינו לטנגיר, וז'אק שמר אותו כדי שתבינו איזה אדם היה אביכם.

כאן אני מסיים את רישום זיכרונותי. אך לפני כן ברצוני להסב את תשומת לבכם לכך שאומנם יש אנשים המתחילים מאפס וצוברים הון תועפות, הם עושים זאת בביתם, כאשר הם מוקפים בקרוביהם, מבלי לסבול ניסיונות קשים כאלה שאיתם התמודדנו במשך כל השנים האלה על שירותינו. אני מודה להשגחה הא-להית אשר הצילה אותנו מסכנות כה רבות והחזירה אותנו בריאים ושלמים לחיק משפחתנו.

שכחתי אירועים מוזרים רבים, אך אני זוכר את היום שבו נכנסתי כדי לדוג באחד האגמים הרבים שעל האמזונס ועל יובליו. למעשה קל יותר לדוג באגמים מאשר בנהרות שבהם יש זרמים חזקים. מצאתי אגם לא גדול במיוחד, מלא במאות ברווזים שאותם יכולנו בקלות לתפוס בידינו תוך כדי הטבעתם. תפסנו שלושים ברווזים, ולא רצינו יותר מזה.

מי שמעז להיכנס אל תוך היער כדי לצוד או כדי לנוע מאזור לאזור מוכרח להיזהר מכל סוגי הפירות שניתן למצוא שם. אפשר לאכול אך ורק את הפירות שהקופים אוכלים, כיון שהפירות האחרים הינם מזיקים ורעילים.

ביער הרעש מחריש אוזניים: הקופים צוחכים, הציפורים מרעישות בצורה איומה והיגואר מוסיף את

שאגתו הגרונית והמחרידה לקונצרט הזה. לפעמים, רואים ענני ציפורים החוצים את השמיים בלהקות של מאות או אלפים. מוצאים ביער תוכונים, ציפורים קטנות בצבע כחול בעלות ראש אדום. סוגים רבים של תוכים משמיעים צווחות ומייצרים קפונייה איומה. ישנו תוכי גדול ששמו לא מוכר לי ושלא הצלחתי לראות אף פעם. מדי שש שעות, יום וליל כמו שעון, הוא מזמר בקול רם.

בעת שהפלגתי במורד הַזְ'אָאָרִי אל טַפָּה, כשהייתי כבר על האמזונס, רציתי לבלות את הלילה בנמל שבו עיגנתי את סירת. שני החותרים שלי הלכו לישון על היבשה ואילו אני נשארתי בסירה. לפנות בוקר העירה אותי חבטה חזקה בסירה. הסתבר שהסירה השתחררה מעגינתה והזרם סחף אותה במשך כל הלילה עד שהתנגשה בקבוצה של עצים שנמצאו על גדת הנהר. מיהרתי לקשור אותה לאחד העצים ואז שמעתי רעש גדול קרוב מאוד שבקע מהיער. היה זה עדר של חזירי בר שחצו את היער ודרסו כל אשר בדרכם. השיחים התמוטטו ורק העצים הגדולים היו מסוגלים להחזיק מעמד. למזלי הייתי על הסירה ולא נשקפה לי סכנה. חיכיתי עד השעה עשר בבוקר בערך. שני החותרים חזרו יחד עם בעל הבקתה של הנמל. בבוקר הבינו מה קרה ושהסירה נסחפה במורד הנהר. שני העובדים עלו בחזרה על סירתי ובעל הבקתה חזר הביתה על סירתו, מסוג מונטוריה (montoria), שבה היה חותר אחד בלבד.

היום, ה-12 בנובמבר 1945.

מדי פעם אני נזכר בכמה אירועים של חיי באמזוניה: הייתי על אניית קיטור כאשר נכנסנו לנהר הריזיניו (Riosinho) שאותו אני מכנה בשם "נכדו של האמזונס", והוא יובלו של הַזְ'וּרֹאָה, שבעצמו הינו יובלו של האמזונס.

הגענו למקום האחרון שבו גר סְיֶאָרְנֶסֶה אחד, (תושב מחוז סְיֶאָרְה) * J * סְיֶאָרְה היא מדינת מחוז בצפון-מזרח ברזיל. הוא התמקם בבקתה עם עובדים שאספו את הגומי מעצי ההואה. היינו אמורים למסור לו את הסחורות שנשלחו מִפְּאָרְה תמורת גומי. ישנו שם בלילה, ובבוקר אחד מהם ביקש מקברניט האנייה שניקח איתנו נערה אינדיאנית בת 12 בערך, כדי למסור אותה למשפחה שאצלה היא היתה אמורה לעבוד. חזרנו על עקבותינו והתחלנו להפליג במורד הנהר. בפיתול הראשון, ראינו יותר ממאה אינדיאנים ערומים וחמושים אשר השמיעו צעקות. ענן של חצים נפל על האנייה אך בנס יצאנו ללא פגע. האנייה המשיכה בדרכה וכשהגענו לחוף הקרוב, עצרנו והנערה ירדה ממנה אל היבשה. היא חזרה אל קרוביה. הקברניט אשר חשש מפעולות נקם של האינדיאנים כנגד הסְיֶאָרְנֶסֶה סירב לקחת אותה לִפְאָרְה.

כדי לא לחטוא לאמת, ואף על פי שאין בכך כל חשיבות עבור הקורא. אציין ששמו של בן המושל של איקיטוס לא היה נִיקֹנֹר כפי שכתבתי לעיל אלא נַרְסִיסו (Narciso).

איני מפסיק לחשוב על הדבר המדהים ביותר שראיתי בחיי: חוף הצבים, החוף שהיה מלא כולו בביצי צבים. בין שני מצבורי ביצים לא הפרידו יותר מכמה סנטימטרים. היו סך הכול שלושה מצבורים של מנשונס (Menchones) (כך הם קוראים לעבודה זו). הוצאנו את הביצים ממצבור אחד ומחצי נוסף. הצבים הקטנים יצאו מהמצבורים האחרים וזרם הנהר הציף את החוף.

יום אחד ניצלתי מסכנה גדולה: יחד עם אחד החותרים שלי גררנו את הסירה בעזרת כבל מהגדה, לאורך הנהר. החותר השני ישב בחרטום הסירה והרחיק אותה מהגדה באמצעות יתד גדולה כדי שלא תתקע בחול. כך התקדמנו במעלה הנהר, מהר יותר מאשר בחתירה נגד הזרם. לפתע ראינו, לא רחוק מאיתנו, פרה שיצאה מהיער כדי לשתות ממי נהר. היא שקעה בחול ונעלמה בתוך זמן קצר. לולא ראינו זאת, היה גורלנו זהה לגורלה של הפרה מכיון שהיה זה חול טובעני, ואף אחד מאיתנו לא היה מסוגל להיחלץ ממנו. ככל שעושים מאמצים גדולים יותר כדי לצאת מחול טובעני, כך שוקעים בו יותר. עד היום יש לי יבלת באצבע הימנית, מזכרת לכוח הרב שבו חתרתי.

אף על פי שאין זה קשור לזיכרונות אלה, כדי להצחיק אתכם אספר לכם אנקדוטה על איש בעל תושייה שהיה אחד משלנו ושמו זְ'ַסִּינְטוּ בֶן עֶטֶר (Jacinto Benatar). היה זה אדם ערמומי ובעל ידע רב. הוא גר בכפר בשם בְּרֶבֶס (Brebés), קרוב לִפְאָרְה, והייתה לו חנות קטנה. איני יודע איזו עבירה

הוא עבר, אך מפקד המשטרה, קצין בדרגת סגן, שלח את אחד השוטרים לעצור אותו. כאשר הגיע השוטר לביתו, ז'סינטו קיבל את פניו בסבר פנים לא יפה והצהיר: "תגיד למפקד שלך שאתם לא יכולים לעצור אותי, לא הוא ולא אתה. בברזיל קיים חוק על פיו איש בעל דרגה נמוכה אינו יכול לעצור איש אחר בדרגה גבוהה יותר. אך ורק לאיש בעל דרגה שווה או גבוהה יותר יש זכות לעשות זאת."

ענה לו השוטר: "אז מה, מדוע אנחנו לא יכולים לעצור אותך?"

ז'סינטו השיב לו: "אתה עוד תראה מדוע." וקרא לאשתו "ז'מילה! הביאי את הכתובה!"

האישה הופיעה ובידה קלף הכתובה. ז'סינטו פנה לעבר השוטר: "בגלל זה!" השוטר לקח את המסמך והתבונן באותיות המוזהבות ובאיורים. הוא הפך אותו מכל הכיוונים כמה פעמים, החזיר אותו לז'סינטו ואמר לו שהוא אינו מבין בו דבר.

ז'סינטו הצהיר: "אתה לא חייב להבין. זהו המינוי שלי לקולונל בארצי. ועכשיו, רוץ וספר על כך למפקד שלך ותגיד לו שיבוא להתנצל בפני."

השוטר לא ביקש שיחזור על דבריו פעם נוספת והלך לפגוש את מפקדו: "אנחנו בבעיה רצינית!" "מה זאת אומרת, הוא קולונל?" "אכן, המפקד, החזקתי במו ידי את כתב המינוי."